

Становище

от проф. д-р Пламен Шуликов (Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“) за придобиване на образователната и научна степен **доктор** по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Медии и комуникации – медиен език и стил) с дисертационен труд на тема **Езиковореформаторски политики и отражението им в българските медии: реконструкция на културно чувствителния езиков ресурс въз основа на медийната практика**, представен от **Александър Мигленов Георгиев**, редовен докторант в катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ на Факултета по журналистика и масова комуникация (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) с научен ръководител проф. дн *Андреана Ефтимова*

Представеният от *Александър Мигленов Георгиев* дисертационен труд **Езиковореформаторски политики и отражението им в българските медии: реконструкция на културно чувствителния езиков ресурс въз основа на медийната практика** се появява в момент, когато създаденото не без помощта на медиите усещане за пренаситеност на публичната речева среда у нас (а и в целия западен свят) с език на омразата е пределно изострено. Ескалацията на пейоративи със статут на *argumentum ad hominem* в обществената комуникация пряко разстройва процесите на социална и политическа делиберация, като провокира напрежения между различни обществени групи и затруднява провеждането на политики за равнопоставяне и включване. И независимо че изследователският интерес към езика на омразата у нас има вече свой представителен корпус текстове (напр. И. Дичев 2002 г.; Е. Добрева 2008, 2009; А. Василева-Йорданова 2012; С. Ангова 2016; О. Спасов 2016; А. Ефтимова 2016, 2019, 2020, 2023; А. Тодоров 2021 и др.), рекапитулативната амбиция на предложения за защита труд е безспорно осъществена. В този смисъл следва да бъде отбелязано и видимо продуктивното сътрудничество на автора с неговия научен ръководител проф. дн. А. Ефтимова, която е един от водещите познавачи на проблематиката у нас.

Теоретичните части на текста (I, II и III гл.) обвързват въпросите за езиковореформаторската политика с функциите на езика и речта, а също и с влиянието на медиите. Една от най-съществените епистемични предпоставки изобщо на смисъла от езиковореформаторски усилия е, разбира се, решението на въпроса истинни ли са асерторичните изказвания, тъй като зад всяка констатация прозира имплицитна перформативност. Коректно основано върху илюзорната неутралност на асертивите, мнението на А. Георгиев, че фактично и оценъчно не могат да бъдат отчетливо

разграничени (с. 29), намира авторитетна, макар и оспорима, опора у Дж. Бътлър, според която дори самият пол притежава перформативност. Тук уловката, изглежда, се състои в това, че представата за пола като легитимирано социално въображаемо се изгражда именно чрез думи, колкото и асерторични да са те. Например колкото и буквално-констативно да е употребена думата *удоволствие*, дали самото ѝ произнасяне не активира понякога не твърде приличния смисъл на праславянския корен **уд*? Дали същият този втори смислов план не снабдява с перформативност и твърде безобидната руска дума *удочка*? Разбира се, това е възможно, но само ако смисълът е активиран чрез предзнание за етимологията на корена. Такова „предзнание“ за перформативността на пола у Дж. Бътлър, изглежда, осигуряват езиците с развита граматична категория *род*, в които женският род е неминуемо формално маркиран. В полския език например още през 70-те имаше очевидна съпротива срещу разграничението между *panna* (госпожица) и *pani* (госпожа). Обръщението *panna* се схващаше като просташка интервенция в суверенната интимност на личния социален статут на жената. Така и не стана ясно обаче как според тази рестрикция на левичарския феминизъм е коректно да назоваваме героинята на Х. Шенкевич *panna Billewiczówna*, иначе общоприето въплъщение на полската представа за девическа нравствена чистота и женско очарование. Продължение на тази плаха тенденция в полския език не ми е известно – вероятно заради развитата категория *род*, впрочем както и в български. Феминистките и ЛГБТ опити да бъде неутрализирана генеричната функция на мъжкия род като експликатор на маскулинната мисловна доминация се страхувам, че са своего рода безсмислено и, слава богу, неосъществимо лудитско посегателство срещу естествения език, срещу фундамента на обществения договор, срещу понятийната метафизичност чрез логически некоректно прозопопейно разширение на граматическата категория *род*.

Подобна неуталожена дискуссионност прозира и зад ценностното и леко усилено модално противоречие между етнонимите *ром* и *циганин*, първият от които е преценяван като ендоним, а вторият, очевидно пейоративен – като екзоним. Дори обаче да се съобразим с този императив на политкоректния език и да наречем Усин Керим *ромски* поет, как да преценим предпочитаното от него самоназоваване на общността – *цигани* – като екзоним или ендоним: „Пее той – баща ми, *циганин* разрошен,/ пее той и крачи, а след него аз,/ чувствам как кръвта му в мойта кръв клокочи...“ (У. Керим „Син“)? Можем да усилим аргумента и да добавим хипотетична, но за щастие неоснователна, интерпретация на названието *българин* на гръцки (βούλγαρος) като злонамерен и

враждебен етноним с активиран втори смислов план *вулгарен*. Поне така стои въпросът в „Кандид“ на Волтер, където именно българи извършват всички варварски жестокости.

Способите за неутрализация на сексизма в отношението между граматичен род и биологичен пол, както и на оцетяващи етническата идентификация етноними, в текста на изследването са положени, разбира се, в рамките, които употребителните възможности на естествения език определят. Така, съвсем коректно, А. Георгиев преценява езиковореформаторските опити в българския език за небинарно полово означаване на мъжко и женско (с. 146) като усилия без бъдеще (с. 165) заради развитата флексия и трите граматични рода. Бих подсказал още един подход, който ми изглежда по-ефективен – неутрализация чрез смях. Подобно решение предлага Марк Твен в „Ужасите на немския език“, където лаконично и шеметно обвързва въпросите за биологичния пол, за граматичния род, за етническата идентификация и за езиковореформаторските политики: „Устата, тилът, лакътят, пръстът, ноктите, стъпалата и тялото на човек са от мъжки род; главата (Kopf oder Haupt) е от мъжки или среден според това коя от тези думи употребяваш, а не според това дали един мъж или жена носи това нещо; носът, устните, гърдите, раменете, бедрата на един човек са женски; неговите уши, очи, брадичка, крака, сърце и съвест нямат род. (...) От това разчленение произлиза, че един немски мъж може да си въобразява, че е мъж, но ако се вгледа по-отблизо, сигурно вече се съмнява в това; той трябва да открие, че е комичен състав от всички възможни родове. От горното произлиза, че немският език се нуждае от реформа.“ Остава сами да решим дали този откъс наистина оцетява етническата идентичност на *немския* мъж, дали се усъмнява в половата идентичност на същия този немски *мъж* чрез сексистка арогантност и, най-накрая, дали не е откровен езиковореформаторски манифест.

В четвърта глава от дисертационния труд е предприет анализ на събрания като обект на проучването емпиричен материал. Ако предходните теоретични части на дисертационния труд представят автора като обективен и безпристрастен систематизатор на гледните точки към изследваната проблематика, емпиричният анализ в IV гл., убеден съм, разкрива подстъп и към вдъхновението на А. Георгиев. Надявам се тази дума от високата лексика да не звучи твърде патетично. Не ми се случва често да констатирам видима радост, обилно струяща от приложението на статистически изследователски методи към езика в неговите речеви прояви. Пристрастията ми са свързани с линейния дискриминантен анализ и особено с неговото приложение за

разпознаване на образи. Виждам тази част от изследването като знак за обещаващо и трайно посвещение на автора в изследователската специализация. Допълнителен аргумент предоставя и ефективността на подхода, чрез който е обработен впечатляващ по обем материал – 37 732 текста или 34 713 812 думи.

Въз основа на много добрата библиографска осведоменост на А. Георгиев по изследваната проблематика, на способността му да се ориентира в интерпретационното разноречие спрямо дискуссионни въпроси, на деликатността, с която прокарва тезите си без натрапчиво увлечение, както и на повече от достатъчните за нуждите на процедурата пет публикации по темата на дисертационния труд, убедено предлагам на уважаемото жури да присъди на **Александър Мигленов Георгиев** научната и образователна степен **доктор** по професионално направление 3. 5. Обществени комуникации и информационни науки (Медии и комуникации – медиен език и стил).